

„CÂND TE UIȚI ÎNAPOI, ÎNȚELEGI”

Doctor în filologie **Delia MUNTEAN**

E-mail: deliafeliciamuntean@gmail.com

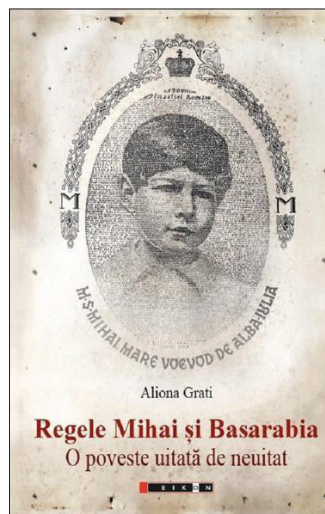
Colegiul Național „Vasile Lucaciu” din Baia Mare, Centrul Universitar Nord, România

Între creațiile unui scriitor se pot depista complicități care devoalează nu doar preocuparea acestuia pentru anumite domenii ori tematici, dar mai ales o viziune subiectivă asupra fenomenului literar, a culturii în genere, chiar și o filozofie existențială proprie. Se știe de asemenea că, în timp, fiecare autor își construiește implicit un stil personal, care îi individualizează oferta creatoare pe piața culturală a epocii.

Iată, de pildă, eseu de imagologie literară elaborat de universitara Aliona Grati de la Chișinău – critic și istoric literar având numeroase lucrări publicate în Republica Moldova și în România –, eseu apărut sub titlul *Chișinău. Morile timpului* [1] și pe care l-am recenzat la vremea cuvenită [2]. Cercetătoarea își încheie „povestea de aur” a orașului la 31 octombrie 1942, ziua în care a plecat din gara capitalei moldave ultimul rege al românilor. „Istoria iar dădea frâu liber incertitudinilor, iar morile timpului își pregăteau rășnițele...”, nota autoarea. Următoarea ei carte are ca nucleu tocmai imaginea acelei personalități istorice. E vorba despre volumul intitulat *Regele Mihai și Basarabia. O poveste de neuitat*, în care episodul amintit (îndeplinind în eseu funcția unei priviri din exterior asupra epopeii urbane) capătă alte conotații, menite a evoca un portret din perspectivă inversă de astă dată, și anume a basarabenilor.

În privința metodei valorificate, Aliona Grati optează și în recenta lucrare pentru tratarea interdisciplinară (fiind conectate domenii precum: „istoria culturală, istoria mentalităților, antropologia socială, studiul imaginarului, al creației orale și folclorului” – p. 26) și pentru multiplicarea oglinzilor sau privirea caleidoscopică. Opt dintre secvențe poartă chiar titlul „În oglindă”. Schimbarea unghiului de abordare, crearea unei paranteze ori apelul la un flashback sunt anunțate adesea de autoarea însăși: „O mică rotire îndărăt a caleidoscopului” (p. 97); „Caleidoscopul e nepuizabil” (p. 105); „Piese negre din caleidoscop se mențin pe poziții, se împotrivesc. Nimic însă nu poate opri mersul lucrurilor care schimbă totul: culorile, formele, asocierile” (p. 142).

Există și încrengături stilistice între cele două apariții editoriale, identificabile, printre altele, în construcții precum „chișinăuienii mei”, „consătenii mei

Aliona GRATI. *Regele Mihai și Basarabia. O poveste de neuitat*. București: Editura „Eikon”, 2021. 313 p.

din satul Ghidighici”, „conciadinii mei” (în tomul anterior), respectiv „copământeni mei”, „regele meu”, „muzeul meu imaginar” (în cartea de acum) – structuri ce trădează profunda implicare afectivă în demersul creator, fără a eclipsa însă necesara obiectivitate a cercetătorului. Regăsim în noul volum și leitmotivul „morilor timpului”, atât de drag autoarei, sub pecetea căruia se desfășoară destinul individual și cel colectiv supuse atenției: „Morile timpului s-au pus în mișcare și istoria a luat iar o întorsătură” (p. 139).

Lucrarea e structurată în trei capitole: I. „Vizitele lui Mihai în Basarabia”; II. „Mihailiada basarabenilor”; III. „Regele Mihai despre Basarabia”, însoțite de câteva preliminarii (grupate sub genericul: „În loc de introducere”), de concluzii („Cum trece un rege în poveste”) și de o consistentă secțiune cuprinzând „Note și referințe bibliografice”. Ca și în cazul volumului dedicat Chișinăului, nu lipsesc fotografiile, cu deosebirea că, de astă dată, reproducerile sunt grupate într-un album distinct, denumit de autoare „Povestea în imagini”.

Pentru că avem de-a face cu un studiu realizat în cadrul unui proiect științific – „Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii” –, sub egida Universității de Stat din Moldova, cercetătoarea expune în primele pagini argumentele care au determinat această între-

Regele Mihai I, Regina-Mamă Elena, mitropolitul Eftimie Tighineanu și alții la sfințirea Catedralei Mitropolitane „Nașterea Maicii Domnului”.

prindere. Ea vorbește despre „tăcerea și misterul” cu care a fost învăluită vreme îndelungată personalitatea regelui Mihai (e vorba despre perioada de după încorporarea Basarabiei în URSS, din august '44), justificând astfel și cantitatea redusă de informații deținută de ea însăși înainte de implicarea în program.

Semnătura lucrării trece în revistă procesul de deznaționalizare, „execuțiile în masă, deportările, represaliile, colectivizarea, foametea organizată, dar și ingineriile sovietice de modelare identitară” (p. 15), ateismul „agresiv”, pervertirea ideologică a sistemului de învățământ. Într-o asemenea ambianță, în care lupta pentru supraviețuire căpăta dimensiuni ignorate în vreme de liniște, simpla invocare a numelui regelui – „vestigiu al unei epoci obscure, depășite” (p. 18) – atrăgea consecințe fatale.

„Un rege coagulând în jurul său persoane conștiente de ființa lor – notează Aliona Grati – devenea pentru inginerii lui *homo sovieticus* un handicap și un argument de a-l expedia în subsolurile istoriei” (p. 21).

Sunt aspecte care au îndârjit autoarea în căutările ei, transformând nevoia de umplere a unui vid informațional într-o datorie față de sine și față de poporul în mijlocul căruia s-a născut. În egală măsură, ca intelectual trăitor într-o lume în continuă metamorfoză și mai ales gata în orice moment să se destrame, Aliona Grati râvnește după valori în care să creadă, pe care să le urmeze: „Regele meu este expresia nevoii de regăsire a unui sprijin în noianul de instabilități și promisiuni amăgitoare ale societății în care mă aflu. Vreau dovezi de exemplaritate cu puterea de a răspândi încredere în libertate, responsabilitate și dreptate, având abnegația și tăria spiritului care să restabilească ordinea lumii pe temelii morale” (pp. 24-25).

Demersul său – declară autoarea – nu este nicidecum unul de natură politică („nu mă gândesc la revizuirea formulei statale, nici nu mă declar monarhistă” – p. 20), pur și simplu ea vrea să știe ce a reprezentat regele Mihai pentru bucătica ei de țară și ce au păstrat în memoria lor basarabenii din vremea Regatului, aceia care – așa cum îmi scrie în dedicația de pe carte – „au trăit într-o Românie rotundă ca pâinică”...

Mărturiilor celor care l-au cunoscut sau care au trăit în timpul regalității le adaugă cântece și poezii care circulau în epocă, informații preluate din presa vremii, din însemnările reginei Maria a României și ale regelui Carol al II-lea, din istorii literare, din lucrări despre familia regală, fragmente de convorbiri cu membrii acesteia, precum și multe conexiuni cu lucrări semnificative, care teoretizează imaginarul mitic, religios, politic și poetic.

Primul capitol ocupă și cea mai mare întindere. Prezentarea nu începe în mod direct, cu evocarea figurii lui Mihai, ci pornește de la întemeietorul dinastiei, Carol I, chemat în țară imediat după abdicarea lui Al. I. Cuza și care a domnit aproape o jumătate de secol. Neavând urmași (Maria, singura fiică, murise devreme de scarlatină), îi lasă tronul lui Ferdinand, nepot de frate (acesta e desemnat ca succesor încă din 1889, dar încoronarea are loc abia în 1914).

Aliona Grati înfățișează succint epocile în care ei au domnit și realizările mai relevante. Fiul acestuia din urmă și al reginei Maria, prințul Carol, e crescut în spiritul viitoarei domnii. Universitara apelează, în portretul pe care i-l face, la o mulțime de surse, printre ele aflându-se și lucrarea lui Andrei Pippidi *România regilor* (1994), unde găsește, printre altele, câteva povești date prințului la majorat de către tatăl său:

„Nu uita niciodată că un Rege trebuie să fie întâiul servitor al Statului și de aceea Poporul poate cere ca El să fie pildă în îndeplinirea datoriilor sale. Amintește-ți că un exemplu rău poate să ducă un Stat la pieire... Un suveran are datorii foarte mari către Poporul care i-a încredințat destinele sale, dar puterea lui este îngrădită și nimeni nu trebuie să observe cu mai multă sfințenie Constituția și legile” (p. 39). Ele își dovedesc valabilitatea indiferent de epocă și de forma de guvernare.

Principele Mihai, fiul lui Carol al II-lea și al reginei Elena, vine pe lume la 25 octombrie 1921. Beneficiază de o educație aleasă, întâi sub directa supraveghere a mamei, apoi e preluat de tata, care înființează în 1932 Clasa Palatină – un sistem inovator¹, neîntâlnit, în această formă, la alte case regale din Europa vremii –, ce va funcționa până în 1940.

Autoarea descrie vizitele familiei regale în Basarabia, entuziasmul cu care era întâmpinată, rezonanțele în presa vremii și în imaginarul colectiv. „Chișinăul nu a mai văzut vreodată (găsim scris la p. 134), după acel sfârșit de octombrie 1942, capete de țară la fel de frumoase, având toate virtuțile asociate regilor: noblețe exemplară, distincția manierelor, calitate morală, căldură umană, credibilitate, devoțiune de țară și garanți ai unității și solidarității naționale”. Descoperim deopotrivă informații privind perioada exilului, lărgirea familiei, preocupările membrilor ei, demersurile pentru susținerea poporului român ș.a.

Capitolul al doilea adună mărturii, povestiri, memorii și alte proiecții literare legate de rege, alcătuind o autentică *Mihailiadă*, ce dovedește că „memoria publică are propria grilă de selecție și mecanisme tipice de decantare a adevărului istoric. Sunt oameni – notează Aliona Grati – care își împlântă atât de adânc rădăcinile într-un sol comun și impersonal, încât nu pot fi extirpați din el de niciun regim uzurpator” (p. 195). Reconfirmă astfel opinia, exprimată în capitolul precedent, că „starea emotivă, trăirea se reține cel mai bine în memorie. Iar realitatea e așa cum este trăită” (p. 34).

A treia secțiune a lucrării are în centru atitudinea regelui vizavi de Basarabia. Mihai I o tratează ca pe un

¹ Pentru programa în vigoare, sunt aduși profesori de excepție din Cluj, iar ocazional țin lecții Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Alexandru Tzigara Samurcaș. Clasa număra la început nouă elevi, apoi paisprezece, selectați din toate categoriile sociale și reprezentând toate regiunile țării. Cursurile propriu-zise erau însoțite de călătorii, de activități în cadrul cercetășiei și al străjeriei. La evaluări, coordonate de ministrul de atunci al instrucțiunii publice, Dimitrie Gusti, participa însuși regele Carol.

teritoriu românesc, ai cărui locuitori au fost la fel de marcați de grozăviile istoriei precum întregul popor român, așadar nu i se pare nerealistă o posibilă reuniere: „E de necrezut că românii de pe cele două maluri ale Prutului să se fi uitat unii pe alții. Iar dacă într-adevăr s-au uitat, acesta e un lucru care poate să sperie. Asta ar însemna că propaganda comuniștilor a produs o sciziune adâncă între noi, dacă propriile noastre suferințe au ajuns să ne fie indiferente. În timp ce unii mureau în închisorile securității și la Canal, sub supravegherea consilierilor sovietici, cei de peste Prut erau luați din casele lor și duși în Siberia. Suferința a fost destulă, și de o parte, și de cealaltă” [3, p. 152].

Ultimele pagini au ca pretext o concepție din Evul Mediu despre dualitatea corpului unui rege (*humanitas* și *divinitas*). Cum viziunea respectivă pare a se menține în zilele noastre, se poate considera că întreprinderea Alionei Grati, științifică și artistică deopotrivă, aduce înaintea cititorului „o lume rămasă în istorie ca realitate, dar supraviețuind în poveste” (p. 229). Autoarea descoperă în textele semnalate de ea însăși (indiferent de genul lor) o anumită încredere în capacitatea povestirii de a reînvia o lume situată „deasupra răului”, una mai demnă și mai blândă cu ființa, precum și speranța în reinstituirea unor valori morale sănătoase.

Revenind la motivația de natură personală, exprimată și în cuvântul introductiv, ea mărturisește: „Pentru mine înseamnă că am avut un trecut de bun-simț, care cântărește mult în destinul nostru, o memorie împărtășită cu membrii unei națiuni cuprinse cândva într-un vast și impunător în plan european teritoriu, precum și un model de lider luminat, de prestigiu, unitar și integru moral” (p. 233). Dincolo de toate acestea și de pasiunea cu care înconjoară subiectul de care se ocupă, răzbate dorința autoarei de a ne reaminti că nu doar dimensiunea materială a vieții contează, ci și cea spirituală. Că „omul rămâne om și prin setea lui de absolut, de transcendență, de magie și de basm” (p. 236).

BIBLIOGRAFIE

1. Grati A. Chișinău. Morile timpului. Eșeu de imagologie literară. Chișinău: Prut Internațional, 2020. 368 p. fot., il.
2. Muntean D. Chișinăul în palimpsest, în: Nord Literar, nr. 10, octombrie 2021, p. 9.
3. Ciobanu M. Basarabia, în: Nimic fără Dumnezeu. Noi convorbiri cu Mihai I al României. București: HUMANITAS, 1992.